

Valg for livet

unges fortællinger om ambitioner, fordomme
og uendelige muligheder

(...) prøv at tænke sig, at vi var, hvad er man, når man går i 9. klasse, 15 år gamle? Og skal vælge hvilken uddannelse, der ligesom skal have betydning for resten af ens liv, det var helt vildt at tænke på, vi følte overhovedet ikke, at vi var gamle nok til at træffe den beslutning.

Valg for livet – unges fortællinger om ambitioner, fordomme og uendelige muligheder

er en del af projektet "Hvad driver unges uddannelsesvalg?", som gennemføres af Tænk tanken DEA med finansiering fra Grundejernes Investeringsfond. Projektets formål er at belyse, hvad der driver unges uddannelsesvalg med særligt fokus på at forstå fravalget af erhvervsuddannelserne og tilvalget af de gymnasiale uddannelser, og er baseret på både kvantitative og kvalitative analyser og undersøgelser.

Projektet består af følgende udgivelser

Opsamlingsrapport

Hvad driver unges uddannelsesvalg?

Afkast og risiko ved at tage en uddannelse

Vælger unge uddannelse i et investeringsperspektiv?

Er vejen bestemt på forhånd?

Bedsteforældres betydning for unges uddannelsesvalg

Drømmetidslinjer og perlevenner

Etnografisk eksperiment om unges fremtidsdrømme og overvejelser om uddannelsesvalg

Forældres, søskende og klassekammeraters betydning for unges uddannelsesvalg

Inspiration fra udlandet

Erhvervsuddannelser i Schweiz, Østrig og Finland

Mellem forventningens glæde og det svære valg

2109 elever i 9. klasse om valget af ungdomsuddannelse

Unge valg af ungdomsuddannelse

Et litteraturstudie

Valg for livet

Unge fortællinger om ambitioner, fordomme og uendelige muligheder

Verden i væren og vorden

Fortællinger, forpligtelser og paradokser i uddannelsesvalget i en 9. klasse

Tænk tanken DEA

Fiolstræde 44

1171 København K

www.dea.nu

2. april 2018

Udarbejdet af

Julie Schneekloth Friis Nielsen, Ungdomsbureauet

Pernille Petersen, Ungdomsbureauet

Redaktion

Sidse Frich Østergaard-Thygesen

Magnus Balslev Jensen

Amanda Koppel

Indhold

1 Sammenfatning: Hvad driver unges uddannelsesvalg?	1
1.1 Oplevelse af grundskolen	2
Mobning og ordblindhed	2
Tre år med mere af det samme	2
1.2 Forestillinger om uddannelsesvalget.....	3
Gymnasiet som det sikre valg.....	3
Et reflekteret valg, der går imod strømmen	4
Erhvervsuddannelserne er for dem, der ikke kan klare gymnasiet.....	4
1.3 Interesse og lyst	5
1.4 De nære relationer	6
1.5 Vejledningsindsatser	7
Den individuelle vejledning	8
Klassevejledning og ug.dk.....	9
Brobygning.....	10
Praktik.....	10
Åbent hus.....	11
2 Opsamling og perspektiver	12
2.1 Uddannelsesvalget er ikke en fælles fortælling	12
2.2 Når valget bliver passivt.....	12
Et aktivt fravalg fører til et passivt tilvalg	12
3 Fire fortællinger om uddannelsesvalget	14
3.1 Fortælling ét: En af hverdagens helte	15
Onkel som inspirationskilde	15
Et valg, der skiller sig ud fra mængden	15
”Mine forældre havde en indsigt i, hvordan tingene var”	16
En dygtig vejleder og en klasselærer, der kender ens styrker og svagheder.....	16
”Jeg ved bare, at jeg skal være elektriker”	17
3.2 Fortælling to: SOSU – en uddannelse med mening.....	17
Familietraditionen videreføres.....	17
Vigtigt at kunne gøre en forskel for andre mennesker	18
En lyttende og tilgængelig UU-vejleder	18
Når skoletrætheden rammer	18
Et tabubelagt valg	19
3.3 Fortælling tre: Når alle døre skal stå åbne.....	20
Valget skal være lystbetonet.....	20
10. klasse var et frirum og en tænkepause	20
Uddannelsesvalg er også et identitetsvalg.....	21

På trods af vejledning er gymnasiet stadig det trygge, sikre valg	21
Et uddannelsesvalg, der stadig er til diskussion	22
3.4 Fortælling fire: En ambition om at nå til tops	22
Et uddannelsesmæssigt hierarki	22
Erhvervsuddannelser fører til uattraktive jobs	23
Dårlige oplevelser i folkeskolen	23
Valget af 10. klasse	23
En lærer vendte op og ned på fremtidsplanerne	24
"Det er en møgsvær beslutning"	24
4 Fremgangsmåde: Et narrativt afsæt.....	25
4.1 Fokusgruppeinterviews.....	25
4.2 Individuelle interviews – den narrative metode.....	25
4.3 Informanter.....	27
Litteratur.....	28

1 Sammenfatning: Hvad driver unges uddannelsesvalg?

I det følgende præsenteres de tematikker, der igennem de 40 interviews¹ blev vurderet til at have stor betydning for de unges uddannelsesvalg.

Tematikkernes rækkefølge afspejler *ikke* de forskellige elementers betydning for valget, da det varierer meget i de forskellige fortællinger, hvilke tematikker der vægter mest, hvorfor en hierarkisering heraf ikke lader sig gøre.

Tematikkerne er følgende:

- **Oplevelse af grundskolen**
Dette tema indeholder bl.a. de unges både positive og negative erfaringer fra grundskolen, hvor emner som mobning, ordblindhed og skoletræthed bringes i spil.
- **Forestillinger om uddannelsesvalget**
Under denne tematik nævnes bl.a. fordomme om de forskellige ungdomsuddannelser og de elever, der vælger at gå der – fordomme fra både omverdenen og dem selv.
- **Interesse og lyst**
Inden for dette tema beskrives blandt andet en frustration over at ville lade uddannelsesvalget styre af ens interesser, når man har mange af dem – eller slet ingen.
- **De nære relationer**
I denne tematik kommer de unge ind på deres families betydning for uddannelsesvalget, hvor både nære og fjerne relationer inddrages.
- **Vejledningsindsatser**
Under dette tema beskrives de unges oplevelser af de forskellige vejledningstilbud, som de har mødt under deres uddannelsesvalgsproces og den betydning, de forskellige tilbud tillægges i relation hertil.

---

¹ Se oversigt over interviewfordelingen på side 29

1.1 Oplevelse af grundskolen

Igennem de 40 interviews er det muligt at identificere forskellige oplevelser af grundskolen, som tildeles en vis betydning i relation til de unges uddannelsesvalg. De oplevelser, der ofte går igen i fortællingerne, vil blive præsenteret i det følgende.

Mobning og ordblindhed

De unge, hvis fortælling indebærer negative erfaringer fra grundskolen, er oftest dem, der efterfølgende enten har valgt, eller planlægger at vælge, en erhvervsuddannelse. De negative erfaringer kobles ofte til oplevelser med mobning og/eller ordblindhed, som har ført til et behov for at fjerne sig fra den traditionelle skolegang, der har givet dem både faglige og sociale nederlag med i bagagen.

Ni ud af de 13 unge, vi interviewede på erhvervsuddannelserne, berettede om oplevelser med enten én eller begge af disse udfordringer. Det varierede dog, hvor stor betydning ordblindheden/mobningen blev tillagt i fortællingerne om uddannelsesvalget. Sasha (eud) fortalte, hvordan mobningen i grundskolen havde ført til, at hun på sigt gerne ville være pædagog for at kunne hjælpe andre i en lignende situation. Nick (eud) beskrev en udpræget skoletræthed, der kom i forlængelse af hans ordblindhed – en fortælling han ikke er ene om, og som resulterede i, at han gik efter uddannelser med korte forløb på skolebænken, fordi han var overbevist om, at han ikke kunne klare en gymnasial uddannelse. Lasse (eud), der læser til teknisk designer, så ikke sig selv gennemføre en gymnasial uddannelse fordi: "Jeg er ordblind, jeg har koncentrationsproblemer, jeg har forståelsesproblemer, jeg har forklaringsproblemer og så videre (...)". Lasse var også en af de unge, som havde været udsat for grov mobning over en længere årrække i grundskole.

Et valg af en erhvervsuddannelse kan altså ud fra en del af de unges fortællinger i høj grad også ses som et fravalg af den boglige og sociale dimension i de gymnasiale uddannelser. Modsat ser vi kun to fortællinger om valget af en gymnasial uddannelse, som indebærer negative erfaringer med grundskolen i form af mobning – og ingen om ordblindhed. I den ene fortælling har mobningen ført til social angst, hvilket har haft betydning for valget af en uddannelsesinstitution med relativt få elever. I den anden fortælling tillægges mobningen ikke samme betydning for valget, fordi nære relationer var i stand til at løfte vedkommende ud af den negative tilstand, vedkommende var i, inden uddannelsesvalget fandt sted.

Tre år med mere af det samme

For flere af de elever, der har valgt en erhvervsuddannelse, er en del af fortællingen, at de hellere vil lave noget praktisk end sidde stille og læse i en bog, hvilket er noget af det, de kobler til deres erfaringer med grundskolen. Kasper (eux), der ikke gav udtryk for at have haft hverken sociale eller faglige udfordringer, fortalte det således: "Jeg er heller ikke særlig god til at sidde stille og kigge ned i en bog, eller en computer og sidde og arbejde der i flere timer. Jeg er meget bedre til at komme ud og arbejde med hænderne".

I fortællingerne fremstiller de unge en modsætning imellem det praktiske og det boglige – en modsætning, der primært italesættes af elever, der vælger eller allerede går på en erhvervsuddannelse. Tanken om gymnasiet som en fortsættelse af grundskolen er meget afgørende for deres fortælling om valget af en erhvervsuddannelse, men det samme gælder fortællingen om valget af en gymnasial uddannelse, hvor sammenligningen bliver positiv. Sebastian (9. klasse), beskrev sit valg af stx således: "(...) for det første, så var der ikke så meget pres på, at man skulle noget andet, plus at jeg har det fint med det boglige" og Stina (9. klasse), der har en lignende oplevelse med sit valg: "Jeg vil gerne stx, fordi det

minder meget om skolen, og jeg har ikke så stort problem med det". Flere af de interviewede, der har valgt eller allerede går på en gymnasial uddannelse (især stx), fortæller, at de ser det som tre år mere med det samme, som de oplevede i grundskolen. Dette betragtes ikke som et problem for dem, da de forbinder grundskolen med positive erfaringer – både fagligt og socialt – og derfor ikke ser gymnasiet som en negativ fortsættelse af grundskolen, men som en positiv forlængelse af en kontekst, de allerede befinder sig godt i.

1.2 Forestillinger om uddannelsesvalget

Fortællingerne viser en række forestillinger om valget af en ungdomsuddannelse, hvoraf mange bærer samme præg. I det følgende er udvalgt de forestillinger, som hyppigst går igen i fortællingerne og relateres til valget.

Gymnasiet som det sikre valg

I relation til valget af en gymnasial uddannelse er en af de mest markante forestillinger, at det for de unge repræsenterer "det sikre valg". I dette ligger en antagelse om, at den gymnasiale vej er den, der sikrer flest muligheder i fremtiden: "Jeg valgte gymnasiet, fordi at jeg netop ikke ved, hvad jeg vil, når jeg så er færdig med gymnasiet, og så er det sådan lidt ... så er der mange muligheder, nu når jeg har valgt en STX" (Signe, stx). Denne forestilling gør sig gældende for både de elever, som allerede følger en gymnasial uddannelse og dem, der har valgt eller planlægger at vælge det. Flere af de unge, der specifikt har valgt et alment gymnasium frem for andre gymnasiale uddannelsesveje, betragter stx som det valg, der sikrer dem flest muligheder efterfølgende. I flere af fortællingerne bliver det tydeligt, at for de elever, der vælger en gymnasial uddannelse, er det ikke som sådan selve ungdomsuddannelsesvalget, der fylder. Valget af en gymnasial uddannelse fremstår her som et ligetil valg: "Jeg tror altid, det har været sådan tanken, at jeg skulle i gymnasiet. (...). Jeg havde bare fået at vide, så tager man i skole, så tager man i gymnasiet, og så tager man på universitetet" (Monika, stx). Monika er langt fra den eneste, der giver udtryk for denne selvfølgelighed i relation til valget af en gymnasial uddannelse; for flere, der har valgt eller planlægger at vælge en gymnasial uddannelse, er det ikke så meget et spørgsmål om hvilken type ungdomsuddannelse, men snarere et spørgsmål om hvilket (primært alment) gymnasium og hvilken studieretning, de skal vælge.

Ovenstående bliver i fortællingerne koblet sammen med den tidligere introducerede forståelse af gymnasiet som en fortsættelse af grundskolen, hvorfor dette ikke betragtes som en lige så banebrydende beslutning som valget af en erhvervsuddannelse. Fortællingen om valget bliver her i højere grad knyttet til overvejelser, der strækker sig længere ud i fremtiden, og som oftest relateres til karrieredrømme. Drømmene er endnu ikke på plads, og som det fremlægges i følgende citat, er det vigtigt at holde sine muligheder åbne, og det er et afgørende element for uddannelsesvalget:

Når jeg tænker, hvad jeg gerne vil i fremtiden, så vil jeg hellere have flere døre åbne ved at tage en gymnasial uddannelse end ved for eksempel at tage en tømreruddannelse eller murer, fordi så ved jeg ligesom, hvor jeg skal hen af. Så måske var det fordi, jeg var lidt ubestemt.

(Emil, stx)

Også Sasha (eud) beskriver en forståelse af stx som det sikre valg i sin mors øjne: "Jeg tror, min mor hun tror, at hvis du ikke har stx, så lukker det rigtig mange muligheder (...)". Dette betød, at Sasha måtte få hjælp af en vejleder til at overbevise sin mor om, at en erhvervsuddannelse ikke var ensbetydende med begrænsede uddannelsesmuligheder i relation til det, Sasha gerne ville fremadrettet.

En del af fortællingen om valget af en gymnasial uddannelse indebærer et fravalg af erhvervsuddannelserne i og med, at de forbindes med et mere endeligt og bindende valg. Denne forestilling beskrives også af de elever, der enten har valgt eller planlægger at vælge en erhvervsuddannelse, men dette er for disse unge meget positivt. De giver udtryk for at være glade for at vide, hvad de skal være efterfølgende, og samtidigt beskriver de, at der stadigvæk er muligheder for udvikling inden for den retning, de har valgt at gå. Altså beskrives det uddannelsesvalg ikke med samme forestilling om begrænsning, som det italesættes i den del af fortællingerne, der omhandler fravalget af en erhvervsuddannelse.

For de interviewede, der følger eller planlægger at følge en erhvervsuddannelse, indebærer fortællingen ofte en forestilling om, at gymnasiet er valget for dem, der endnu ikke ved, hvad de vil – hvilket til dels bekræftes af gymnasieelevernes egne fortællinger herom. Dette kommer i nogle af fortællingerne som en form for kritik af de unge, der vælger en gymnasial uddannelsesvej, hvor de beskyldes for ikke at have taget tilstrækkelig stilling til uddannelsesvalget: "De skal jo bare på gymnasiet, fordi de ikke rigtig ved, hvad de ellers skal" (Silas, eud). Denne kritik knytter sig desuden til en anden forestilling, der dominerer blandt erhvervsuddannelseseleverne, hvilket kort inddrages i det følgende.

Et reflekteret valg, der går imod strømmen

For eleverne på erhvervsuddannelserne bliver en del af deres fortælling forestillingen om, at de ved at vælge denne type ungdomsuddannelse, går imod strømmen: "Jeg har altid været sådan en, der går imod flertallet" (Kasper, eux). Flere af eleverne, der går på en erhvervsuddannelse, beskriver, at de selv var de eneste fra deres respektive klasser i grundskolen, der fortsatte på en erhvervsuddannelse. Dette kobles i høj grad sammen med en fortælling om gymnasiet som værende for de elever, der blindt følger med strømmen uden at overveje deres uddannelsesvalg nærmere: "(...) det var en federe følelse at vide, at jeg var ligesom gået imod mængden og vidste, hvad jeg ville, end at jeg var gået med mængden og bare var lidt lost (...)" (Lukas, eud). Lukas beskrev i interviewet, at de kun var to – ham selv og en kammerat – der var fortsat på en erhvervsuddannelse. Fortællingen om at være en enkelt eller to fra en klasse, der vælger en erhvervsuddannelse, gik igen i flere af interviewene. Dette billede tegner sig også igennem interviewene med grundskoleeleverne, hvor 10 ud af 13 planlægger at vælge eller har valgt en gymnasial uddannelse efter grundskolen, og hvor ingen fra fokusgruppeinterviewet med elever fra 8. klasse planlagde at vælge en eud.

Jeg har altid været sådan en, der går imod flertallet
Kasper, eux

Erhvervsuddannelserne er for dem, der ikke kan klare gymnasiet

Forestillingen om, at eud er for de unge, der ikke kan klare en gymnasial uddannelse, kommer til udtryk igennem de unges uddannelsesvalgsfortællinger – både dem, der handler om valget af en gymnasial uddannelse og valget af en erhvervsuddannelse. Her citerer informanterne ofte et udefineret "man", når de beskriver de forestillinger, der, ifølge dem, relaterer sig til erhvervsuddannelserne. De unge forsøger altså på sin vis at tage afstand til deres egne forestillinger om erhvervsuddannelser, selvom forestillingerne i flere tilfælde alligevel tillægges en vis betydning for deres eget uddannelsesvalg – om end de ikke betragtes som direkte afgørende herfor. I interviewet beskrev Monika (stx) en forestilling, som hun tog afstand til, men som hun påpegede, var en væsentlig del af fortællingen om erhvervsuddannelserne: "(...) dem der er kloge, de tager på gymnasiet på stx, og dem, der er gode til at lave ting med deres hænder, de tager på en erhvervsuddannelse". Birk (stx) fulgte trop med en lignende forestilling, og baserede det på ry, da han blev spurgt, hvordan det kunne være, at han slet ikke havde overvejet en

[En erhvervsuddannelse var for] (...)
alle dem, der har slacket igennem folkeskolen
Birk, stx

erhvervsuddannelse. Han mente, at en erhvervsuddannelse var for: "(...) alle dem, der har slacket igennem folkeskolen, og alle dem, der ikke synes, at det er sjovt, det man har siddet og lavet". Han kobledet også til lønniveau, da han ikke kunne se en mening med at tage en uddannelse, hvor lønnen i et fremtidigt job efterfølgende var lavere, når han vidste, at han kunne klare en uddannelse, hvor lønnen i et job bagefter var højere. Andreas (eud) fortalte, hvordan han følte, at han konstant var nødt til at forsvare sit valg af uddannelse og oplevede et behov for at tydeliggøre, at det var et aktivt valg fra hans side og hermed ikke et resultat af for lavt fagligt niveau til at kunne klare en gymnasial uddannelse: "(...) jeg gider ikke udstråle, at jeg er ubegavet. Det er hurtigt sådan "du er dum, han er klog", selvom jeg har det samme faglige niveau som mange af dem, der går på gymnasiet". Også for Nicolai (10. klasse) har erhvervsuddannelsernes ry spillet en vis rolle i hans overvejelser. Han ville ikke tage en uddannelse, der, ifølge ham, rangerede lavere end den gymnasiale uddannelse, som hans daværende kæreste skulle starte på. For Nicolai får den prestige, han knytter til de forskellige uddannelser, altså en vis betydning for valget. Magnus (eud) udtrykte også frustration over en dominerende forestilling blandt sine venners forældre, der troede, at: "(...) man ender på røven, hvis man tager en eud".

1.3 Interesse og lyst

I samtlige fortællinger indgår argumenter for valget, som bunder i de unges egen interesse for og lyst til at lære det, de enten har valgt eller planlægger at vælge. Nogle orienterer sig efter, hvad de tror, de gerne vil uddanne sig til fremadrettet. Andre fokuserer på det, der interesserer dem nu og her, da de endnu ikke ved, hvad de vil arbejde med i fremtiden.

I fortællingen om valget er de unges interesser afgørende for den ungdomsuddannelse, de enten går på eller ønsker at gå på. Det er oftest en faglig interesse der driver dem, hvilket kan kobles tilbage til deres erfaringer fra grundskolen, hvor de fag, som de fandt interessante her, også har en indflydelse på de faglige retninger, de orienterer sig efter. Eksempelvis er en del af fortællingen om valget af en htx, at denne ungdomsuddannelse blandt andet er valgt med henblik på at undgå tysk – altså har negative faglige oplevelser også betydning for (fra)valget. Omvendt gælder det, at positive oplevelser med fagene i grundskolen fører til tilvalg af en uddannelse, som fx Sofia, der har valgt hhx, blandt andet fordi hun er glad for faget økonomi. Sandra (stx) har valgt en specifik linje på stx, fordi fagene interesserer hende, hvilket hun langt fra er den eneste, der refererer til som drivkraften bag valget af en specifik uddannelsestype og retning.

***Man ender på røven,
hvis man tager en eud
Magnus, eud***

Med hensyn til erhvervsuddannelsesvalget er en stor del af fortællingen også relateret til interesse og lyst. Nick, der går på eud-handel, fandt først ud af, hvad han gerne ville, da han fik et fritidsjob i 10. klasse, hvor han blev klar over, at handel var noget, der interesserede ham, og som han var dygtig til. For Kasper, der går på eux-tømrer, var lysten og interessen for at arbejde med træ allerede opstået, da han gik i 2. klasse, hvor han gik i skolens SFO og opholdt sig meget i træværkstedet. Lukas fandt også tidligt interessen for at blive elektriker, da han fra barnsben havde observeret sin onkel, som selv var elektriker, og havde fulgt ham rundt på diverse arbejdsopgaver. Det er interessant at bemærke, at inspirationen til at vælge en erhvervsuddannelse sjældent relaterer sig til positive erfaringer, som de unge har gjort sig i en skolekontekst. Det nærmeste herpå er Kasper, der fandt inspirationen i et SFO-værksted, men tættere på en skolekontekst som en del af fortællingen om det, der driver valget af en erhvervsuddannelse, kommer det ikke.

Inspirationen til at vælge en erhvervsuddannelse relaterer sig sjældent til positive erfaringer, som de unge har gjort sig i en skolekontekst.

I flere af fortællingerne bliver det dog også nævnt, at det kan være rigtig svært at lade sit valg styre af interesser – især for dem, der betragter valget som afgørende for det, de skal lave fremadrettet. Her bliver det en frustrerende oplevelse at skulle vælge en ungdomsuddannelse, fordi valget betragtes som et "valg for livet", hvilket kan være svært at overskue, når man ikke ved, hvad man vil, eller hvad man interesserer sig for:

Det hele bliver bare guided op til ens fremtid, hvad for et job skal du have, og det kan man bare ikke, det synes jeg bare ikke man kan vide så tidligt. (...) Også fordi, det er jo 9. klasse, altså hvad, 16 år? Der er det altså heller ikke sådan... så skal man lige vælge 'nå, hvad vil jeg resten af mit liv?', det er alligevel lidt en stor beslutning.

(Signe, stx)

Signe var langt fra den eneste der beskrev valget af en ungdomsuddannelse som et valg, der peger hen imod det, man skal tilbringe resten af livet med at lave, hvilket øger presset og frygten for ikke at vælge rigtigt første gang:

(...) prøv at tænke sig, at vi var, hvad er man, når man går i 9. klasse, 15 år gamle? Og skal vælge hvilken uddannelse, der ligesom skal have betydning for resten af ens liv, det var helt vildt at tænke på, vi følte overhovedet ikke, at vi var gamle nok til at træffe den beslutning.

(Sofia, hhx)

Men det er også svært, når man gerne vil lade interessen og lysten være de styrende elementer for ens valg, fordi det kan være en udfordring at vide, hvad man har lyst til. Blandt andet oplever Maria (9. klasse), at valget bliver meget uoverskueligt, fordi hun endnu ikke ved, hvad hun har lyst til. Også Nick (eud) kæmpede med valget i 9. klasse, fordi han ikke kunne finde ud af, hvad han havde lyst til, hvorfor han tog en 10. klasse for at blive mere afklaret – et valg Maria (9. klasse) også har truffet.

Nick (eud) kæmpede med valget i 9. klasse, fordi han ikke kunne finde ud af, hvad han havde lyst til, hvorfor han tog en 10. klasse for at blive mere afklaret.

Selvom egen lyst og interesse fremgår af fortællingerne som noget af det, der har størst betydning for de unges valgproces, er der et andet element, der fylder meget i de unges fortællinger – og som også hænger sammen med, hvor interessen ofte er opstået – nemlig de nære relationer.

1.4 De nære relationer

Igennem de mange forskellige fortællinger er ét element, som går igen, at de unge ikke står alene med valget. Det er en beslutning, de alle lægger vægt på, at de har truffet selv, men indflydelsen fra de nære relationer får alligevel en plads i fortællingen – enten i direkte eller indirekte betydning. For nogle har det været de løbende snakke rundt om bordet derhjemme, men for de flestes vedkommende er det i ligeså høj grad et spørgsmål om at være blevet inspireret af deres nære relationers eget virke. Eksempelvis Sebastian (9. klasse) hvis onkel er iværksætter, og som han har været i praktik hos, eller Lasse (eud), som beskriver, at det at hjælpe sin far med hans arbejde var det, der havde størst betydning for hans uddannelsesvalg. Andreas (eud), hvis mormor er SOSU-assistent og mor er sygeplejerske, beskrev især sin mor som den helt store inspirationskilde til sit uddannelsesvalg. Ofte indeholder uddannelsesvalget også en fortælling om ældre søskende, der har taget en lignende uddannelsesvej. Silja (stx) beskrev eksempelvis, at hun har valgt

Andreas (eud), hvis mormor er SOSU-assistent og mor er sygeplejerske, beskrev især sin mor som den helt store inspirationskilde til sit uddannelsesvalg.

præcis samme gymnasium og studieretning som hendes ældre søskende. Interessen for fagene er det, der har betydet mest for Siljas valg, men hun beskrev samtidigt, at interessen formentlig også er opstået grundet de samtaleemner, hendes søskende har bragt op i hjemmet. Derudover havde hun også fundet inspiration hos sin tante, der er uddannet læge – en drøm, Silja selv er i gang med at forfølge. I en lang række af fortællingerne fremgår det altså, at inspirationen til valget af en ungdomsuddannelse i høj grad er opstået igennem samtaler med og/eller observationer af de nære relationer så som forældre, søskende, onkler og tanter.

Den gode individuelle vejledning adskiller sig ved at være personlig, og baseret på en tillidsfuld relation mellem vejleder og ung.

Magnus (eud), er en af de få, der fortalte, at han i sine overvejelser omkring valget har prioriteret et godt socialt miljø og har søgt hen, hvor flere af hans venner allerede går.

Selvom det i nogle af fortællingerne nævnes, at de unge taler med deres venner, klassekammerater og i visse tilfælde kærester om deres uddannelsesvalg, så er det sjældent, at de nære relationer tildeles en dominerende rolle i fortællingen om valget – de bliver altså ikke sat i direkte sammenhæng med udfaldet af valget. Magnus

(eud), er en af de få, der fortalte, at han i sine overvejelser omkring valget har prioriteret et godt socialt miljø og har søgt hen, hvor flere af hans venner allerede går. Hans fortælling om, at det sociale har størst betydning for uddannelsesvalget, var en af de eneste fortællinger, hvor det sociale blev vægтет så højt.

Andre, især de elever, der valgte en gymnasial uddannelse, lagde også vægt på det sociale miljø på uddannelsesstedet. De beskrev det dog ikke som udslagsgivende for valget, men som en fordel ved det.

Det er altså primært oplevelser knyttet til de nære relationer, der i fortællingerne fremstår som direkte betydningsfulde for uddannelsesvalget. "Vejledningsindsatser" kan dog siges at afvige lidt fra dette, eftersom denne tematik er inddraget grundet undersøgelsens fokus, og derfor ikke nødvendigvis er et element, der ville være gået igen i de unges fortællinger, hvis ikke vi som interviewere havde sikret inddragelsen heraf².

Det er dog ikke kun de nære, familiære relationer, der tildeles en plads i de unges fortælling om uddannelsesvalsprocessen – også vejlederne spiller en rolle, hvorfor vejledningsindsatser og disses betydning for de unges valg af uddannelse inddrages i det følgende.

1.5 Vejledningsindsatser

De fleste af fortællingerne indeholder et møde med den samme type af vejledningsindsatser, men den vægt, tiltagene tillægges i relation til valget, varierer meget. I det følgende inddrages de indsatser, de unge beskriver igennem fortællingerne, hvor der er særlig opmærksomhed på de indsatser, de unge selv lægger størst vægt på i forhold til uddannelsesvalget. Her skal det dog pointeres, som tidligere nævnt, at dette er en tematik, der ikke altid dukker op som en naturlig del af de unges fortællinger. Det er altså en tematik, interviewer i visse tilfælde selv introducerer, hvilket skyldes ønsket om at opnå indsigt i de forskellige vejledningsindsatseres betydning for valget. En afvigelse fra den narrative metode har derfor været nødvendig i de fortællinger, hvor informanten ikke selv kommer ind på temaet.

---

² Se "Fremgangsmåde" for at opnå indsigt i måden, hvorpå empirien er blevet produceret og behandlet.

Den individuelle vejledning

Den vejledningsindsats, der har været af størst betydning for de unges uddannelsesvalg, er den individuelle vejledning. Den gode individuelle vejledning adskiller sig ved at være personlig, og baseret på en tillidsfuld relation mellem vejleder og ung. Relationen gør, at den unge betragter vejleder som en, der kender den unges styrker og interesser, og som på baggrund heraf er i stand til at give kompetent vejledning, der passer til den unge. I fortællingerne skelner de unge ikke altid mellem vejledere, undervisere og kontaktpersoner, hvilket gør det svært at tyde hvilken type vejleder, der er tale om.

Især efterskoleundervisere spiller en væsentlig rolle i flere af fortællingerne, hvor det er en lærer, der igennem sin relation til eleverne har etableret et rum, hvor de unge føler sig set og hørt. Her oplever de at få råd og vejledning, som er baseret på, hvem de er som menneske og ikke kun som elever i en skole- og undervisningskontekst, hvilket har stor betydning for uddannelsesvalget, da uddannelsesvalget i høj grad kobles til identitet. Sander (hhx) beskriver en positiv oplevelse med en underviser, der samtidigt også er vejleder på efterskolen, hvilket, ifølge Sander, giver hende en fordel, når hun vejleder: "(...) hun [vejleder] spurgte rigtig meget ind til, hvad jeg godt kunne lide, hvad interesserede jeg mig for, og hun var også med i den daglige gang på skolen, så hun så jo alle de ting, jeg var med i (...)". Også Niklas (10. klasse) beskriver en vejleder, der har haft stor indflydelse på hans valg af en ungdomsuddannelse, hvor han er gået fra at ville være autolakerer til nu at starte på en hhx efter sommerferien. Da han bliver spurgt, hvorfor han har valgt at tage hhx, forklarer han:

Det var Susanne [lærer og vejleder i 10.]. Hun samlede mig op, det er så fantastisk, og jeg vil altid være taknemmelig for, at Susanne hjalp mig der. Jeg vil ikke se Susanne som en voksen på den måde, fordi jeg føler ligesom inderst inde, der er hun ligesom os andre.

(Niklas, hhx)

Vejlederen har her formået at etablere en tillidsfuld relation til sine elever, hvor Niklas understregede, at hun altid ville være der for dem, og at: "(...) hun har sagt, vi kan altid kontakte hende, hvis vi har brug for hende". Især tilgængeligheden er et element, der bliver lagt væk på i beskrivelsen af den gode, individuelle vejledning. Andreas (eud) nævnte blandt andet, at han, i et panikanfald over sit valg om at tage et år uden for uddannelsessystemet efter 10. klasse, ringede til sin vejleder sent om aftenen, og hvor vejlederen formåede at berolige ham. Men den individuelle vejledning behøver ikke nødvendigvis være decideret personlig for, at den er god. Lukas (eud) beskriver, at han oplevede, at UU-vejlederen var ekstremt professionel. Blandt andet lagde han vægt på de analysemodeller, hun havde medbragt, som blev anvendt til at vise, hvilke uddannelser eleverne ville passe godt til fremadrettet. Disse var ikke udslagsgivende for valget af en elektrikeruddannelse, men bekræftede ham i, at det var den rigtige vej for ham at gå. Derudover havde Lukas også forhørt sig hos sin klasselærer, da hun havde et indblik i, hvem han var som person, og hermed også kendte hans faglige styrker og svagheder, hvorfor hendes råd også var vigtige for Lukas at have med i sine overvejelser om valget.

Der er imidlertid også eksempler på, at den individuelle vejledning kan opleves negativt. Dang (9. klasse) beskrev en oplevelse af UU-vejlederen som værende ligeglad med, hvem han var som person, og vejledte ham til at tage en uddannelse inden for noget, han ikke havde ytret nogen interesse for overhovedet. Også Nick (eud) fortalte, at hans vejleder i 9. klasse ikke kunne bidrage med noget nyttigt, fordi vejlederen slet ikke kendte ham godt nok til at kunne give kompetent vejledning om hans fremtid. Oplevelserne med den individuelle vejledning varierer altså en del.

Flere af de unge har slet ikke modtaget individuel vejledning, hvilket hænger sammen med, at disse har været erklæret uddannelsesparate, hvorfor denne form for vejledning har været et tilbud i stedet for et krav – et tilbud de færreste har benyttet sig af. Her er der især tale om unge, der vælger at tage en gymnasial uddannelse, og hvor disse beskriver ikke at have følt et behov for vejledning. For dem har det været nok at tale med familien, vennerne og til tider også klasselæreren, da de har følt sig tilstrækkeligt afklarede omkring deres valg. De giver udtryk for at være bevidste om, at tilbuddet eksisterer, men vælger altså ikke at opsøge vejledningen, da de ikke mener at have behov herfor – til trods for at flere af de unge giver udtryk for, at de gerne ville have haft større kendskab til de forskellige uddannelsesmuligheder, inden valget skulle træffes.

Flere af de unge har slet ikke modtaget individuel vejledning, hvilket hænger sammen med, at disse har været erklæret uddannelsesparate.

Klassevejledning og ug.dk

Af de 40 interviews fremgår den dominerende beskrivelse af oplevelsen med UU-vejlederen, at vedkommende udøver vejledning på klasseniveau, og fortæller overordnet om de forskellige uddannelsesmuligheder, der er efter grundskolen. I de fleste fortællinger beskrives dog et hovedfokus på de gymnasiale uddannelsesveje i klassevejledningssituationen, hvor flere af de unge beretter, at erhvervsuddannelserne tildeles meget begrænset opmærksomhed.

Magnus (eud) efterlyste et større fokus på de mange forskellige uddannelsesmuligheder, der er, da han selv godt kunne have brugt den type information i grundskolen. Deri ligger en kritik af den daværende UU-vejleder for udelukkende at fortælle om de gymnasiale uddannelser: "Vejlederne går også ind og præger én til at tage en gymnasial vej, fordi det er det, som i manges øjne egentlig er det eneste rigtige". Havde vejlederen fortalt om erhvervsuddannelserne i grundskolen, tror Magnus, at han havde valgt at gå den uddannelsesvej lige efter efterskolen, i stedet for at tage et år på htx, før han fandt ud af, at en eud var et bedre alternativ for ham. Også Monika (stx) beskrev en oplevelse af klassevejledningen i grundskolen som mangelfuld:

(...) der [8.-9. klasse] får man sådan at vide, hvad man kan, inden for de forskellige linjer inden for en stx eller en hhx og htx, men man får ikke så meget at vide om, hvad man kan med en erhvervsuddannelse, eller hvor man kan tage en erhvervsuddannelse, eller hvad det overhovedet går ud på.

(Monika, stx)

I flere af fortællingerne fremgår det, at der i klassevejledningerne med UU-vejlederne er et større fokus på de gymnasiale uddannelser, hvor erhvervsuddannelserne ikke tildeles samme opmærksomhed. Dette er dog ikke altid tilfældet. Sandra (stx), beskrev eksempelvis, at hun havde gået på en skole, hvor: "(...) vores UU-vejleder, han ville rigtig gerne have så mange som muligt over på en eux eller erhvervsuddannelserne, så der blev vi ligesom ret hurtigt tvunget til allerede fra midt 7. klasse, til at tage stilling til, hvad vi ville efter folkeskolen (...)". Eller Lærke (stx), der fik at vide af sin UU-vejleder, at: "(...) hvis man ikke fik over 7, så kunne man ikke komme i gymnasiet (...)", men hvor vedkommende til gengæld var god til at fortælle om de mange forskellige uddannelsesveje, man kunne tage i stedet. Oplevelserne med UU-vejlederne i en klassevejledningssammenhæng er altså varierende.

Nogle af de unge beskriver også, at klassevejledningen har været brugbar, da denne har givet indblik i de forskellige uddannelsesveje, de blev præsenteret for, og at de fik en række redskaber til selv at undersøge feltet. Her fremhæves især uddannelsesguiden (ug.dk) som en platform, de unge benytter sig af til at undersøge de uddannelser som de interesserer sig for, nærmere. Sander (hhx) var en af

dem, der beskrev, hvordan han havde brugt uddannelsesguiden, efter hans UU-vejleder introducerede den til ham i 8. klasse: "Hver gang, der har været en uddannelse eller et job, som har haft noget interesse, så er jeg altid gået derind [på ug.dk], og så ligesom undersøgt, okay med den her uddannelse, så kan jeg blive det og det (...)".

Klassevejledningen og uddannelsesguiden bliver generelt ikke tildelt en større rolle i fortællingerne om ungdomsuddannelsesvalget, men har for nogle bidraget til at skabe et vist overblik over de forskellige muligheder – dog er det primært de gymnasiale uddannelser, der har været i fokus.

Brobygning

Brobygning er den form for vejledningsindsats, der indgår i alle de interviewedes uddannelsesvalgsfortællinger, men det er ikke et element, der i særligt mange sammenhænge bliver fremhævet som en væsentlig del af fortællingen. Det er et element, der ofte først kommer ind på, når interviewer spørger ind til de forskellige vejledningsindsatser. Brobygningen er som udgangspunkt heller ikke udslagsgivende for de unges valg af ungdomsuddannelse, men er alligevel for nogle en måde, hvorpå de kan få be- eller afkræftet deres valg.

Brobygningen er som udgangspunkt heller ikke udslagsgivende for de unges valg af ungdomsuddannelse, men er alligevel for nogle en måde, hvorpå de kan få be- eller afkræftet deres valg.

Der er både gode og dårlige erfaringer med brobygningen. De dårlige erfaringer kobles til en oplevelse af ustruktureret indhold og en kølig modtagelse af eleverne på stedet. De gode knyttes til godt indhold og en grundig introduktion til uddannelsen – gerne videregivet af eleverne på institutionen. Et par af eleverne påpegede en oplevelse af, at brobygningen til tider er et forsøg på at lokke så mange elever til som muligt, hvorfor det, der introduceres på brobygningen, ikke altid stemmer overens med virkeligheden – linjer, der ikke oprettes eller arbejdsopgaver, der ikke er tilsvarende dem, de senere møder på uddannelsen. Sander (hhx) forklarer, at introduktionen til uddannelsen virker mere ærlig og overbevisende, når den kommer fra eleverne, end når den kommer fra underviserne: "Lærerne kan godt have en tendens til ligesom at overdrive lidt, så den skole, læreren arbejder på, virkelig bliver sat i lyset". For Sander er det vigtigt at høre elevernes synspunkt, da de både kan give et godt og sandt indblik i det faglige og det sociale miljø på skolen.

Praktik

Praktik er også noget, de fleste af eleverne har prøvet på et tidspunkt – nogle har været det flere gange. Nogle har været i praktik, fordi de selv opsøgte det efter grundskolen, imens andre har været på tvungen praktik i en skolekontekst. Igen er der meget forskellige oplevelser af, hvor gavnlig praktikken har været i relation til at kunne bidrage til uddannelsesvalgsprocessen. Men ligegyldigt om praktikken har været god eller dårlig, fortæller de unge, at den har givet et indblik i den specifikke profession, hvilket har været afklarende for dem i henhold til, om det er en vej, de ønsker at gå eller ej. For de fleste af de interviewede gælder det, at de gerne vil have mere praktik i løbet af deres grundskoletid, eller på anden vis have mulighed for at prøve flere forskellige uddannelser og professioner af, inden de skal træffe deres beslutning.

Men ligegyldigt om praktikken har været god eller dårlig, fortæller de unge, at den har givet et indblik i den specifikke profession, hvilket har været afklarende for dem i henhold til, om det er en vej, de ønsker at gå eller ej.

Åbent hus

Åbent hus er ikke et vejledningselement, der tildeles en signifikant rolle i fortællingerne – nogle har benyttet sig af muligheden, men det er langt fra alle. De steder, hvor åbent hus nævnes, er ikke i dele af fortællingen, hvor disse tillægges betydning for uddannelsesvalget. For nogle har det tjent som et middel til be- eller afkræftelse af et valg af en specifik uddannelsesinstitution, altså er det ikke noget, der kobles op på selve valget af en ungdomsuddannelse, men snarere valget af et uddannelsessted – oftest et alment gymnasium. Kasper (eux) var ude til åbent hus på sit uddannelsessted, hvor han fik bekræftet sit valg, men det var ikke her, at uddannelsesvalget blev truffet.

2 Opsamling og perspektiver

Unge er forskellige, deres fortællinger er forskellige, og deres valg er forskellige. Denne rapport giver et indblik i 40 unges fortællinger om deres uddannelsesvalg og de tematikker, der knytter sig hertil – tematikker, der kan siges at markere en vis form for fællestræk. For selvom fortællingerne varierer meget, er der alligevel elementer, der går igen, og som vi har valgt at fremhæve i relation til denne undersøgelse.

2.1 Uddannelsesvalget er ikke en fælles fortælling

Positive og negative erfaringer fra grundskolen har for nogle af de interviewede haft en stor indflydelse på valget, imens det for andre i større grad har handlet om elementer, der ligger uden for en skolekontekst. Lysten og interessen for den pågældende uddannelse, og i visse tilfælde også for den profession, uddannelsen sidenhen skal lede til, har haft en stor indflydelse på valget for de flestes vedkommende. Forestillingerne, som de unge gør sig om de forskellige uddannelser, har fået en mere diskret rolle i fortællingerne om valget, men har ikke desto mindre haft en vis betydning herfor – hvor de for nogle har virket afskrækkende, har de for andre vakt eller pirret en interesse. Forældre, søskende og andre nære familierelationer har haft stor indflydelse på valget – ikke nødvendigvis igennem direkte samtale herom, men ofte har de tjent som inspirationskilde for valget.

Tematikkerne repræsenterer elementer, der igennem alle 40 fortællinger tillægges betydning i relation til disse unges uddannelsesvalg. Hvilken betydning tematikkerne tillægges – og på hvilken måde tematikken har influeret uddannelsesvalget – varierer dog meget fra fortælling til fortælling. Det er umuligt at pege på et entydigt svar i forhold til, hvad der driver unges uddannelsesvalg. For nogle har det været en enkelt oplevelse, der har gjort udslaget, imens det for andre har været en løbende proces, der har ledt dem mange forskellige veje, før de er endt på den sti, de befinder sig på netop nu.

Forskellige vejledningsindsatser har også haft en vis indflydelse, hvor især den personlige, individuelle vejledning bliver fremhævet som den type indsats, der har været af størst betydning for valget af en ungdomsuddannelse – i hvert fald for dem, der har modtaget en sådan.

2.2 Når valget bliver passivt

Når der zoomes ud og kigges på de unges fortællinger i et større perspektiv, er det muligt at se en række ligheder med fortællingerne og den viden, der allerede foreligger på området. Især fortællinger om erhvervsuddannelsesvalget afspejler indsigter fra den eksisterende forskning, hvilket kort inddrages i det følgende.

Et aktivt fravalg fører til et passivt tilvalg

Ni ud af 13 elever, der har valgt en erhvervsuddannelse, beretter om negative erfaringer fra grundskolen – hvad end det er faglige udfordringer grundet ordblindhed eller sociale udfordringer i form af mobning. Disse elementer samt skoletræthed og forestillingen om, at gymnasiet er en (negativ) forlængelse af grundskolen, er tematikker, som også har vist sig i undersøgelser udført af Noemi Katznelson og Mette Pless fra Center for Ungdomsforskning. Pless kobler i sin ph.d. om unges uddannelsesadfærd konceptet "skoletræthed" til en undersøgelse lavet i 2007 af Pless og Katznelson, hvoraf det fremgår at:

(...) primært unge med negative skoleerfaringer (socialt og fagligt) er meget skoletrætte, og mange af disse unge, giver udtryk for, at de for alt i verden ikke vil fortsætte med noget, der minder om 'skole', på den måde de har mødt det i grundskolen.

(Pless & Katznelson, 2007 i Pless, 2009: 34)

Igennem fortællingerne, hvor oplevelsen af negative skoleerfaringer fremgår, bliver tilvalget af en erhvervsuddannelse lige så meget et fravalg af en gymnasial uddannelse med bemærkninger som "Det vidste jeg bare, det ville jeg ikke kunne klare" (Nick, eud).

En mulighed er derfor at iværksætte indsatser i grundskolen for at understøtte, at erhvervsuddannelserne i større grad bliver et aktivt tilvalg, frem for et passivt resultat af et aktivt fravalg af en gymnasial uddannelse grundet negative erfaringer fra grundskolen. Det kan fx gøres ved flere praktiske og kreative fag i grundskolen, da det igennem fortællingerne om valget af en erhvervsuddannelse er tydeligt, at informanterne ikke har fundet inspiration til dette valg gennem grundskolen.

Men der findes ikke to fortællinger, der er ens. Derfor bør udviklingen af en indsats, der skal understøtte og guide uddannelsesvalget i en bestemt retning, ikke basere sig på en forestilling om, at valgprocessen og de overvejelser, der knytter sig hertil, er ens for alle. Et næste skridt kan med fordel være at skabe et mulighedsrum for, at unge selv kan komme med forslag til, hvordan den mest hensigtsmæssige uddannelsesvalgproces kan se ud, og selv medvirke til at kvalificere udviklingen af indsatsen.

3 Fire fortællinger om uddannelsesvalget

I det nedenstående opsummeres fire ud af de 40 fortællinger, der er blevet udvalgt til cases. De er udvalgt, da de både eksemplificerer mange af de ovenstående tematikker, og samtidigt demonstrerer, at hver fortælling er unik.

Fortælling ét: En af hverdagens helte

Lukas er 16 år og læser til elektriker. Drivkraften bag Lukas' uddannelsesvalg skal især hentes hos hans onkel, som har været den helt store inspirationskilde igennem Lukas' opvækst. Lukas' far har en erhvervsuddannelse og hans mor en gymnasial uddannelse, hvorfor han mener at have haft gode forudsætninger for at kunne træffe et kvalificeret valg af uddannelse. I fortællingen lægger Lukas også vægt på, at han har truffet et selvstændigt valg, der adskiller sig fra "mængdens".

Fortælling to: SOSU – en uddannelse med mening

Andreas er 18 år og går på SOSU, som han vil færdiggøre med henblik på at læse videre til sygeplejerske. Andreas er meget bevidst om, at han fører familietraditionen videre, da hans mor selv er sygeplejerske, og hans mormor er SOSU-assistent. Men den helt store drivkraft bag valget findes i motivationen for at ville hjælpe andre – det er det, der giver tilværelsen mening og hermed også Andreas' valg. Andreas' fortælling indebærer også oplevelser med fordomme om erhvervsuddannelserne, ordblindhed og som følge deraf en udpræget skoletræthed.

Fortælling tre: Når alle døre skal stå åbne

Lærke er 17 år og går på et alment gymnasium. Lærkes fortælling om uddannelsesvalget er præget af tvivl. Hun ved ikke, hvad hun gerne vil i fremtiden, hvorfor den største drivkraft bag hendes valg er forestillingen om, at stx holder flest døre åbne efterfølgende. Selvom Lærke i 10. klasse har oplevet et tiltrængt frirum til at udfolde sig kreativt – et rum, hun savnede i folkeskolen – så har hun alligevel valgt stx, hvis faglige prioritering minder om folkeskolens. Hun har mange interesser, og ser uddannelsesvalget som et valg af identitet, hvilket komplicerer beslutningen.

Fortælling fire: En ambition om at nå til tops

Niklas er 16 år og går i 10. klasse, da interviewet finder sted. Han vil gerne være jurist og fortæller stolt, at han lige er kommet ind på hhx – en uddannelse han aldrig havde troet, at han kunne komme ind på. Drivkraften bag Niklas' valg skal blandt andet hentes i frygten for at ende som sine forældre – moren er arbejdsløs og faren fysisk nedslidt af murerarbejde. Her fremhæver Niklas sin lærer og vejleder i 10. klasse, som har spillet en afgørende rolle for valget om at søge ind på hhx. Fortællingen handler også om store udfordringer i folkeskolen, et tydeligt uddannelseshierarki og om oplevelsen af ikke at være klædt godt nok på til at træffe uddannelsesvalget.

3.1 Fortælling ét: En af hverdagens helte

Lukas, 16 år, elektriker

"Jeg vil sige, jeg har altid gået og tænkt over, hvad jeg skulle i fremtiden". Sådan begynder 16-årige Lukas sin fortælling om sit uddannelsesvalg. Lukas læser til elektriker og går på GF2, da interviewet finder sted. Han er startet på erhvervsuddannelsen direkte efter grundskolen. Selvom Lukas i slutningen af grundskolen havde overvejelser om, hvorvidt der var andre veje for ham at gå, så havde han altid haft en fornemmelse af, at han skulle være elektriker.

Onkel som inspirationskilde

Lukas' onkel er elektriker, og har tit været i deres hjem, også da Lukas var barn, hvor han fik lov til at følge med i det, onklen gik og lavede. Lukas startede som barn med at observere sin onkel, men som årene skred frem, fik han også lov til at tage med onklen for at se, hvad det var, han beskæftigede sig med:

(...) jeg synes min onkel han er den sejeste person på jorden, og jeg synes ligesom at erhvervsuddannelserne og sådan noget, det er simpelthen det sejeste, fordi de kan noget andet, altså... enhver idiot kan gå ind og læse en bog, men det er ikke alle, der kan samle en tavle eller bygge et hus, det er det ikke. Så jeg synes ligesom det var hverdagens helte, så der sagde jeg meget gerne ja til at tage ud og se, hvad laver han egentlig, så der fik jeg også et indblik i, hvad det ligesom gik ud på.

(Lukas, eud)

Onklen har altså været en stor inspiration og et forbillede for Lukas, der har valgt at følge i onklens fodspor og selv gå elektrikervejen.

Et valg, der skiller sig ud fra mængden

En del af Lukas' uddannelsesvalgsfortælling handler også om fravalget af en gymnasial uddannelse – et valg, der adskilte sig meget fra hans klassekammeraters:

Der var kun to i min klasse, mig og en anden, der valgte en erhvervsuddannelse. Og det var også bare fordi, vi kom fra en skole med et højt niveau og meget boglig skole og sådan noget, så det var ... altså de fleste af dem, der startede på den skole, de gik også ud, og de startede også på det samme gymnasium. De fulgtes nærmest ad.

(Lukas, eud)

Lukas' valg skiller sig altså lidt ud fra de andres, der ikke har vidst, hvad de ville, og derfor "bare" har valgt gymnasiet, ifølge ham: "Så det synes jeg helt klart, at det var en federe følelse at vide, at jeg var ligesom gået imod mængden og vidste, hvad jeg ville, end at jeg var gået med mængden og bare var lidt lost".

Lukas beskriver, at han har fuld forståelse for, at det ikke er alle, der passer til en erhvervsuddannelse, ligesom det ikke er alle, der skal tage en gymnasial uddannelse. Lukas understreger, at gymnasiet ikke var noget for ham med lange dage på skolebænken, hvilket var det indtryk, han fik, da han i 9. klasse var i brobygning på et gymnasium. Dette indtryk har han sidenhen fået bekræftet af sine venner, som valgte at gå den uddannelsesvej:

Du sidder ned i timen, du laver ikke rigtig så meget andet end at høre på, hvad læreren har at sige, og så skriver du noter eller et eller andet, en gang imellem skal du lave en fremlæggelse, og ellers laver du afleveringer for det meste.

(Lukas, eud)

For Lukas er det vigtigt, at uddannelsen "passer til én som person", hvor lange dage på skolebænken ikke tiltrækker ham, ligesom at "har man 10 tommelfingre, så er det også helt fair, at man tager en gymnasial uddannelse".

"Mine forældre havde en indsigt i, hvordan tingene var"

Udover at finde inspiration hos sin onkel, har Lukas også talt meget med sine forældre og sin storebror om sit uddannelsesvalg. Valget af en ungdomsuddannelse er et emne, der har fyldt meget hos familien, da Lukas' storebror længe har bevæget sig imellem mange forskellige uddannelser uden at lægge sig fast på en bestemt. Lukas' forældre har derfor, ifølge Lukas, været ekstra opmærksomme på at snakke meget med Lukas omkring valget, så han ikke skulle ende i en lignende situation, hvilket han sætter stor pris på:

Jeg synes, det var enormt rart, fordi jeg følte også, at mine forældre havde en indsigt i, hvordan tingene var. Min mor hun havde taget en gymnasial uddannelse, og min far var uddannet mekaniker i mesterlære. Så jeg følte ligesom, at jeg havde rimeligt godt med, at min far vidste, hvordan erhvervsuddannelserne var, og min mor vidste ligesom gymnasieuddannelser hvordan og hvorledes.

(Lukas, eud)

Ved at have en far, som har en erhvervsuddannelse og en mor, der har taget en gymnasial uddannelse, oplever Lukas at have fået et godt indblik i, hvad de forskellige uddannelsestyper har at byde på. Men det er ikke kun familien, der har hjulpet Lukas med at finde frem til sit valg.

En dygtig vejleder og en klasselærer, der kender ens styrker og svagheder

Lukas skiftede skole i 6. klasse og startede på en privatskole, fordi han havde brug for større faglige udfordringer. Han begyndte at gå meget op i skolen og var også til tider i tvivl om, hvorvidt elektriker nu også var det rigtige for ham. Pludseligt syntes han, at filosofi var spændende, og blev derfor i tvivl om, hvorvidt han skulle prøve gymnasiet. I 7. klasse fik de en UU-vejleder på skolen, der var blevet håndplukket, fordi hun var meget dygtig og ikke "bare" var blevet tildelt af kommunen, ifølge Lukas. Han beskriver hende som meget kompetent, og han sammenligner oplevelsen med sin storebrors uddannelsesvalgsfortælling, som indebærer en lang række negative oplevelser med UU-vejledere. Lukas' vejleder anvendte blandt andet nogle analysemodeller i sin vejledning, som hjalp ham meget, fordi de bekræftede ham i, at elektriker stadigvæk var det, der ville passe bedst til ham. Han vendte dog også situationen med sin lærer fordi:

(...) min lærer vidste ligesom, hvad jeg kunne, hun havde et overblik over mine karakterer, og ligesom, hvad hun synes, jeg kunne finde ud af rimelig godt og også havde et blik af, hvordan jeg var som person og sådan noget, hvad hun tror, der ville være godt til mig.

(Lukas, eud)

Det har betydet meget for Lukas at snakke om sit uddannelsesvalg med folk, som kender ham og hans faglige styrker og svagheder. Hans underviser havde også påpeget, at hun ikke troede, at en gymnasial uddannelse ville være noget for Lukas, da han bare ville komme til at kede sig: "(...) hun kunne se på

mig, at jeg allerede i 9. klasse var træt af skolen, gad ikke være der. Det var røvsygt, og jeg ville hellere lave alt andet". Udover at have fået individuel vejledning både af sin lærer og sin UU-vejleder, har Lukas også været i brobygning både i 8. og 9. klasse. Han foretrak den brobygning, han var på i 8. klasse, fordi han her selv havde valgt hvilke uddannelser, han ville besøge, hvorimod den i 9. klasse var fælles for hele klassen. I 8. klasse var han både i brobygning på eux, datatekniker og elektriker, men efter han havde været på elektriker, var han ikke i tvivl om, at det var det, han gerne ville – selvom eux også havde være interessant:

En eux, den lød egentlig meget god, men jeg havde bare hørt fra alle mine lærere og sådan noget der, at det skulle være nærmest umuligt at få en læreplads og nærmest umuligt at... altså det er de færreste, der gennemfører, fordi uddannelsen er meget længere end alle andre. Så det ... altså hvis man bliver skoletræt hurtigt, så ville man ikke sige, at eux var stedet, man skulle være.

(Lukas, eud)

Selvom Lukas beskriver sig selv som skoletræt, så fejler karaktererne ikke noget, og i 9. klasse havde han alle muligheder åbne. Han valgte elektrikeruddannelsen, blandt andet fordi den stadigvæk ville være fagligt udfordrende samtidigt med, at han ville have mulighed for at lave andet end at sidde stille på en skolebænk, hvilket er det, han forbinder med de gymnasiale uddannelser.

"Jeg ved bare, at jeg skal være elektriker"

Lukas' fortælling om sit uddannelsesvalg bevæger sig især omkring familien og vejleder samt underviser, som var nogle af de mennesker, Lukas havde snakket mest med om sit valg. Onklen har været inspirationskilde, lige siden Lukas var barn, og mødet med professionen har givet ham en fornemmelse af, at det er den vej, han vil gå. Men valget kan siges at ske i en konstant proces, hvor Lukas hele tiden prøver sin beslutning af, undersøger alternativer for igen at vende tilbage til udgangspunktet. Han ser elektrikeruddannelsen som en måde, hvorpå han lærer et fag, han brænder for, og samtidigt har han, ved hjælp af en kompetent vejleder, også holdt sig orienteret om sine efterfølgende muligheder både for karriere og efteruddannelse. Men hvad Lukas helt præcist vil fremadrettet, det vil tiden vise: "(...) det er jeg stadigvæk ikke sikker på, jeg ved bare, at jeg skal være elektriker".

3.2 Fortælling to: SOSU – en uddannelse med mening

Andreas, 18 år, SOSU

"Jeg har altid godt kunnet lide at arbejde med mennesker og kunnet lide at undervise og sådan noget, så det er derfor, jeg går heroppe". Sådan beskriver Andreas nogle af de overvejelser, der ligger til grund for det uddannelsesvalg, han har truffet. Andreas går på GF2 – SOSU, og har forinden taget et år i 10. klasse og haft et år, hvor han har arbejdet og dyrket sport. Andreas ønsker at færdiggøre sin SOSU for derefter at læse til sygeplejerske og – hvis alt går efter planen – vende tilbage på et tidspunkt for at undervise på SOSU.

Familietraditionen videreføres

Da Andreas skal beskrive nogle af de mennesker, der har haft størst indflydelse på hans uddannelsesvalg, fremhæver han sin mor: "Rigtig meget min mor, jeg synes hendes arbejde er rigtig spændende, så det er primært mor". Andreas' mor er selv sygeplejerske, og han beskriver, hvordan hendes beretninger om sit arbejde, har inspireret ham til at ville gå i samme retning. Han har det heller ikke fra fremmede, da hans mormor også var SOSU-assistent: "Jeg fører familietraditionen videre fuldstændig altså". For Andreas har det ikke været et bevidst valg at ville føre familietraditionen videre, og det er

som sådan heller ikke noget, han er blevet opfordret til direkte. Morens fortællinger om sit arbejde kombineret med de evner og styrker, han selv viste sig at have inden for samme område, fik næsten automatisk peget ham i dén uddannelsesretning: "Jeg har altid fået at vide, at jeg var god til at være sammen med mennesker, selvom det måske lyder rimeligt banalt".

Vigtigt at kunne gøre en forskel for andre mennesker

For Andreas giver det god mening at følge i sin bedstemors og mors fodspor. De gør en vigtig forskel for andre mennesker, hvilket er en afgørende motivation for Andreas' valg at uddanne sig til sygeplejerske. Det er også det at kunne gøre en forskel, som Andreas tror, man skal 'sælge' uddannelsen på, hvis man ønsker, at flere unge skal søge ind på den. Det er dét, der gør uddannelsen meningsfuld – en uddannelse, der handler om meget mere end "bare at tørre røv på gamle mennesker", som han forklarer er den opfattelse, han oftest bliver mødt med, når han fortæller, at han går på SOSU. Han har dog også lyttet efter sin mors fortællinger om det hårde liv som sygeplejerske, hvorfor tanken om at komme tilbage til SOSU-uddannelsen for at undervise også tiltaler ham. I funktionen som underviser vil han gerne bidrage og hjælpe eleverne til at finde deres egen vej og motivation igennem uddannelsessystemet – inspireret af den UU-vejleder, som han selv blev tildelt i 10. klasse.

En lyttende og tilgængelig UU-vejleder

Andreas beskriver sin vejleder som dygtig, professionel og god til at lytte. Han hjalp Andreas med at komme de steder hen og få prøvet de ting af, som han gerne ville. Vigtigst af alt, så var Andreas' vejleder tilgængelig, og han kunne altid ringe til ham, hvis der var noget, han havde brug for hjælp til. I den forbindelse nævner Andreas en situation, hvor han gik i panik og derfor kontaktede sin vejleder om aftenen:

(...) da jeg tog det der år fri, synes jeg lige pludselig, det var lidt mærkeligt, at alle andre skulle til at i gymnasiet (...) Og så står man sådan lidt som det sorte får, så skal man til ikke at gå i skole. Og det kan godt se sådan lidt mærkeligt ud sådan... som om at man er ubegavet, eller man ikke gider eller et eller andet (...). Og så ringede jeg til ham [vejlederen] kl. 21 om aftenen med panik i stemmen: 'Jeg vil på HF eller et eller andet. Send mig på en uddannelse'. Og så snakkede han ro i sindet på mig (...)

(Andreas, SOSU)

For Andreas var det beroligende at tale med sin UU-vejleder, der fik forklaret ham, at han ikke behøvede at skynde sig igennem uddannelsessystemet – han skulle nok nå det hele. Derudover var han også god til at vejlede Andreas med hensyn til de forskellige muligheder, han havde, baseret på de ting han godt kunne lide at beskæftige sig med – og det var ikke fagene i grundskolen.

Når skoletrætheden rammer

For Andreas var det ikke svært at vælge SOSU, da han fandt ud af, hvad uddannelsen kunne: "Jeg ville jo gerne arbejde med mennesker, og jeg gad ikke gå i gymnasiet, så den var sådan ... den lå lige til højrebænet". Andreas fortæller, at gymnasiet ikke lige var noget for ham, fordi han i slutningen af grundskolen var begyndt at føle sig skoletræt. Grunden til det, beskriver han således: "Det er faktisk fordi, at jeg er ordblind, og så kan jeg huske, at jeg blev rigtig træt af det. Det var derfor. Der var det ikke særligt sjovt, synes jeg ikke, i de der skriftlige fag". Andreas fortæller, at det især var, da han kom i de ældre klasser, at interessen for fagene svandt ind, og ordblindheden begyndte at fylde mere:

(...) især i 7. klasse, at skulle sidde med sådan et staveprogram og sidde med høretelefoner på, når man skulle sidde og skrive og sådan noget, det kunne godt virke lidt mærkeligt, og der vil man ikke rigtig være udenfor så ... så det var ikke ... så bliver man bare træt af det.

(Andreas, SOSU)

Andreas understreger i sin fortælling, at han godt kunne have taget en gymnasial uddannelse, hvis han ville. Han havde karaktererne til det, selvom han ikke lå helt i toppen, men så ville det være blevet et spørgsmål om overlevelse, hvilket ikke var noget, han fandt tiltalende. Uddannelsesvalget handlede derfor også om et fravalg af de gymnasiale uddannelser – et fravalg, der ikke altid har været lige let.

Et tabubelagt valg

Da Andreas valgte at SOSU, var han ikke i tvivl om, at det var den uddannelse, han gerne ville gå på. Men en erhvervsuddannelse er der ikke mange, der vælger, ifølge Andreas, der beskriver det som et tabubelagt valg. Han har blandt andet mødt fordomme som: "Går du på en erhvervsuddannelse, så er man bare automatisk lidt dum". De fordomme, som knytter sig til det uddannelsesvalg, er noget af det, Andreas mener, skræmmer folk væk fra at vælge den uddannelsesvej – også selvom den måske havde været bedre for dem at tage end den gymnasiale.

Det er heller ikke altid lige let at have valgt en erhvervsuddannelse. Andreas oplever ofte at skulle retfærdiggøre sit valg – noget, han ikke mener, han ville behøve, hvis han havde valgt en gymnasial uddannelse. Når han er i byen, kan han derfor også godt finde på at lyve om sit uddannelsesvalg: "Det er bare lettere, for så er man ligesom færdig med dén snak. Så bliver der ikke spurgt for meget ind til det. Jeg gider ikke altid skulle sidde med den helt store smøre (...)". Men selvom Andreas til tider siger i byen, at han går på et gymnasium for at slippe for at skulle forsvare sit valg, så er det ikke fordi, han skammer sig over at gå der:

(...) jeg er ikke flov over at gå her, jeg vil gerne gå igennem byen med et stort flag, hvor der står SOSU på, hellere end gerne. Men på en eller anden måde, så skal man lidt forsvare det, fordi, jeg vil også gerne... jeg gider ikke udstråle, at jeg er ubegavet. Det er hurtigt sådan "du er dum, han er klog", selvom jeg har det samme faglige niveau som mange af dem, der går på gymnasiet. Så det kan godt være lidt irriterende.

(Andreas, SOSU)

Andreas forklarer, at det for ham betyder meget, at han interesserer sig for fagene, og er meget dedikeret til sin drøm om at blive sygeplejerske. Men han forstår godt, hvis det kan være svært for andre at håndtere og trods fordommene, hvis de i forvejen er lidt usikre på deres valg. Interessen og motivationen har hjulpet Andreas til at ignorere de fordomme, han møder – det og støtten fra både venner og familie, der alle er *open-mindede* og bakker ham op i beslutningen om at gå på SOSU.

I Andreas' fortælling om sit uddannelsesvalg fremhæver han flere personer, som har haft stor indflydelse på valget. Både hans mor, mormor og UU-vejleder har haft en afgørende rolle i henhold til den vej, som Andreas har valgt at gå. Fortællingen indeholder også et fravalg af den gymnasiale uddannelsesvej, hvilket Andreas blandt andet knytter til sin ordblindhed, der i slutningen af grundskolen førte til følelsen af at være skoletræt. Efter at have brugt et par år efter grundskolen på at blive helt sikker i sin sag, vælger Andreas at starte på SOSU – et valg, han ikke har fortrudt til trods for de fordomme og udfordringer, han møder på sin vej. Drømmen om at blive sygeplejerske står lysende klar, og det at kunne gøre en forskel bliver den motivationsfaktor, som skinner tydeligst igennem i Andreas' fortælling om sit

valg: "(...) i det liv, jeg går ud fra, at jeg kommer til at leve, så er det, der kommer til at give mig glæde, det der med at kunne tage på arbejde og gøre en forskel og hjælpe nogen."

3.3 Fortælling tre: Når alle døre skal stå åbne

Lærke, 17 år, stx

"Jeg vil gerne have så mange muligheder åbne som overhovedet muligt. Jeg er ikke så målrettet efter en decideret ting". Sådan motiverer Lærke sit valg af det almene gymnasium som ramme for sin videre uddannelse. Hun er 17 år og går i 1.g. Men det er bestemt ikke fordi, hun ikke har overvejet at gå andre veje end gymnasiet. Fortællingen om Lærkes valg af ungdomsuddannelse er fyldt med mange overvejelser og tvivl om, hvad der er den helt rigtige vej for hende. Men med en stx i rygsækken føler Lærke ikke, at hun lægger sig fast på en bestemt retning, hvilket hun ser som et stort plus:

(...) Og så tænker jeg, det er meget rart og meget sikkert at have en gymnasial uddannelse. Så på den måde synes jeg, det er godt at gå her. Og det er egentlig lidt... Jeg ved ikke, om det er sådan smart at tænke sådan, eller om det er lidt... lad mig sige... svagt, at man ikke bare går all in på én ting, men jeg tror, det er fordi, jeg bare ikke ved, hvad den ene ting er. Så jeg ligesom, fordi mit hoved skifter hele tiden fra sådan ting, jeg gerne vil. Så det er ligesom en måde at sikre mig selv, for min egen skyld, at jeg ligesom godt kan noget.

(Lærke, stx)

For Lærke er det positivt at kunne holde alle døre åbne, da hun er meget i tvivl om, hvad hun gerne vil beskæftige sig med i fremtiden. Derfor ønsker hun ikke at starte på en uddannelse, der indsnævrer hendes valgmuligheder senere i livet.

Valget skal være lystbetonet

Lærke mener, at man først og fremmest skal vælge ungdomsuddannelse på baggrund af lyst og interesser:

Man skal ligesom tænke på "er det noget, jeg har lyst til", og "har jeg lyst til at møde op det samme sted i 3 år, og har jeg lyst til at møde en masse nye mennesker og være en del af et større fællesskab og sådan noget. Det er lidt det, jeg tænker, man skal. (...) Det kan man ikke vide på forhånd...

(Lærke, stx)

Valget af en stx, mener Lærke, skal udspringe fra en lyst til blandt andet tre år det samme sted og fællesskabet på skolen. Samtidig går Lærke med en frygt for at vælge forkert. Hun kæmper med at acceptere, at man ikke på forhånd kan vide, hvilket uddannelsesvalg der er helt rigtigt for en. For Lærke har uddannelsesvalget været særligt svært, idet hun har mange forskellige interesser, som gør det vanskeligt at lægge sig fast på én ting eller retning. Da Lærke beskriver sine karrieredrømme, spænder de derfor lige fra tøjdesigner til biolog.

10. klasse var et frirum og en tænkepause

På grund af Lærkes mange overvejelser og tvivl omkring uddannelsesvalget, var hun meget glad for at tage 10. klasse. For Lærke blev 10. klasse et frirum og en tænkepause, hvor hun fik en chance for at prøve nogle ting af, som hun ellers ikke var blevet præsenteret for. Hun brugte sit 10. skoleår på en tekstildesignskole, hvor hun fik mulighed for at tage fag, der er mere praksisnære og kreative end de

fag, hun har haft i folkeskolen. Kontrasten til de mere bogligt orienterede gymnasiale fag, hun har nu, slår hende særligt, når hun bliver lidt træt af hverdagen og lektierne på gymnasiet:

(...) Jeg tror altid, man vil have de der dage, hvor man ikke gider at være der, hvor man er. Men jeg tror måske, at hvis det havde været lidt mere kreativt orienteret, så havde jeg måske ikke haft så mange af de der frustrationer over at være sådan eller sådan, hvis der var lidt mere gang i undervisningen, eller hvis man var lidt mere ude... eller et eller andet. (...) Altså jeg tænker tit over sådan noget med, hvorfor var det egentlig lige, jeg valgte at tage gymnasiet, fordi der er nogle dage, hvor man er sådan der 'arhh, nu gider man ikke', og så tænker man lidt over 'okay, hvad kunne man ellers', og ville man have de der dage, hvor man bare ikke gad noget i gymnasiet, hvis det var, at det havde været en anden uddannelse, en anden vej?

(Lærke, stx)

Lærke kan savne de mere kreativt orienterede fag, hun havde på tekstildesignskolen, og går med mange overvejelser om, hvorvidt det er i dén retning, hun skal fremadrettet. Dog er hun ikke klar til at lægge sig fast på en retning for fremtiden og holder derfor fast i, at hun vil færdiggøre sin stx.

Uddannelsesvalg er også et identitetsvalg

For Lærke er uddannelsesvalget også svært, fordi det ikke alene knytter sig til, hvad man vil uddanne sig til, og kan være med til at definere hendes fremtidige uddannelses- og karrieremuligheder, men også er et spørgsmål om, hvem hun er som person. Lærke italesætter uddannelsesvalget som et identitetsvalg og har i processen spurgt sig selv "hvem vil jeg gerne være som person?" og fortsætter: "Nogle gange, så tænker man over, hvorfor man lige er her, men det, tror jeg også, er fordi, man hele tiden skal reflektere over 'hvem er jeg' og sådan. Hvad vil jeg med mit liv og sådan noget".

På trods af vejledning er gymnasiet stadig det trygge, sikre valg

I folkeskolens sidste år briefede en UU-vejleder Lærkes klasse om forskellige ungdomsuddannelser og det forestående uddannelsesvalg. Lærke forklarer, at UU-vejlederen gjorde meget ud af at fortælle, at der er andre veje end gymnasiet og mange muligheder for supplerende af erhvervsuddannelser. Lærke beskriver mødet med UU-vejlederen således:

Vi havde sådan en UU-vejleder i min klasse, og jeg kan huske, at hun sagde, at hvis man ikke fik over 7, så kunne man ikke komme i gymnasiet, og der blev jeg sådan lidt skræmt (...) Men hun snakkede faktisk om, at man ikke nødvendigvis behøvede at tage gymnasiet, og at man godt sagtens kunne tage en uddannelse nu, som ikke nødvendigvis var gymnasiet, men at der altid var en vej til det, man gerne ville. Om det så var gymnasievejen, erhvervsuddannelsesvejen, og man så fandt ud af "okay jeg vil gerne være lærer i stedet for snedker, så kan man godt supplere" og sådan noget. Og det synes jeg faktisk var meget inspirerende. Det gjorde lidt at, okay, der er også... man skal nok finde ud af noget, hvis man lige pludselig skifter retning eller sådan noget.

(Lærke, stx)

Alligevel endte Lærke med at søge ind på stx for at holde sine fremtidige uddannelses- og karrieremuligheder åbne. Ud over klassevejledning med UU-vejlederen har Lærke ikke fået nogen vejledning om uddannelsesvalget. Hun savner en bredere introduktion til og viden om de enkelte uddannelser og de muligheder, de fører med sig. Stx blev derfor det sikre, trygge valg.

Et uddannelsesvalg, der stadig er til diskussion

Valget af ungdomsuddannelse er noget, Lærke fortsat tager stilling til, og hun er ikke sikker på, at hun valgte rigtigt første gang. Hun savner flere kreative og praktiske fag i gymnasiet, og overvejer ofte, om hun hellere skulle have valgt en mere erhvervsfaglig retning. På trods af vejledning og viden om muligheder for supplerende forberedelse forbinder Lærke alligevel erhvervsuddannelserne med et valg, der lukker døre, hvilket skræmmer hende, da hun endnu ikke ved, hvad vej hun vil gå fremadrettet. Tanken om at droppe ud har strejft hende, men spørgsmål som: "(...) hvad kunne jeg opnå, hvis jeg var blevet, eller hvad kunne jeg opnå, hvis jeg var taget den her vej?", rumsterer i Lærkes bevidsthed, og får hende igen til at tvivle.

Lærkes fortælling om sit uddannelsesvalg viser en konflikt mellem på den ene side at vælge en uddannelse ud fra lyst og interesse, og på den anden side vælge en uddannelse, som hun ser som mere fornuftig, og som holder alle døre åbne i fremtiden. At ungdomsuddannelsesvalget samtidig er en identitetsmarkør, gør kun valget vigtigere og sværere, og betyder for Lærke, at hun stadig er meget i tvivl om sit valg.

3.4 Fortælling fire: En ambition om at nå til tops

Niklas, 16 år, 10. klasse

Niklas beskriver sig selv som en rod, der ikke gik op i skolen og fik dårlige karakterer. I bund og grund troede han ikke på sig selv og sine egne faglige evner, da han gik i folkeskole. Da Niklas fortæller dette, går han i 10. klasse, og har et helt andet syn på fremtiden og sig selv. 10. klasse har været et vendepunkt for Niklas, der nu målrettet går efter at tage en hhx, og måske en dag uddanne sig til advokat.

Et uddannelsesmæssigt hierarki

I folkeskolen var Niklas overbevist om, at han ville ende med at tage en erhvervsuddannelse, hvis han da overhovedet ville tage en ungdomsuddannelse, da han både fik dårlige karakterer og var skoletræt. I løbet af 10. klasse har Niklas' fremtidsudsigter og drømme imidlertid ændret sig:

Jeg ville gerne videre opad, altså det er ikke fordi, man ikke kommer opad ved at tage en erhvervsuddannelse, det er ikke for at se ned på andre. Men jeg vil gerne til tops, men det vil alle jo så.

(Niklas, 10. klasse)

Niklas er stolt over, at han nu er blevet optaget på et handelsgymnasium (hhx). Han skitserer et tydeligt uddannelsesmæssigt hierarki, hvor handelsgymnasiet rangerer højere på rangstigen end diverse erhvervsuddannelser.

Erhvervsuddannelser fører til uattraktive jobs

Niklas' far er murer og klager tit over ondt i ryggen grundet hårdt fysisk arbejde. Niklas forbinder erhvervsuddannelser med dårlige arbejdsvilkår og lav løn, hvilket gør en erhvervsuddannelse meget lidt attraktiv i hans øjne:

(...) fordi jeg har været med ude med min far, han er murer nogle gange og arbejde, og det vil jeg ikke fordi at, til den løn de får, der når de altså... min fars kammerat han er tømrer, han er 27, og han ligner en på 50. Han har allerede slidt sig selv så meget ned, at han ligner en på 50. Så det... jeg synes det er lidt forkert og så sige "det kan godt være de er erhvervsarbejdere, men de får ikke den voldsomste løn" - kun hvis de brokker sig selvfølgelig.

(Niklas, 10. klasse)

Niklas har med andre ord ikke meget tilovers for de jobmuligheder, som en erhvervsuddannelse kan stille i sigte. Når han alligevel overvejede en erhvervsuddannelse i folkeskolen skyldtes det en manglende støtte og tro på sine egne faglige evner.

Dårlige oplevelser i folkeskolen

Niklas fortæller, at han aldrig trivedes i folkeskolen. Han har gået på tre-fire forskellige skoler uden at føle sig godt tilpas nogle af stederne. I folkeskolen blev Niklas erklæret ikke-uddannelsesparat, og mødtes derfor med en UU-vejleder. Som med al anden vejledning i folkeskolen gjorde dette ikke noget særligt indtryk på Niklas. Han har også været i forskellige ikke-succesfulde brobygningsforløb, og haft en snak med sin daværende klasselærer. Niklas siger selv, at han ikke tror, at der var nogen form for vejledning, der kunne have hjulpet ham i slutningen af folkeskolen (8. og 9. klasse). Dette skyldtes, ifølge ham selv, at han ikke var et sted i livet, hvor han kunne træffe sådanne vigtige beslutninger om fremtiden.

Valget af 10. klasse

Niklas følte sig ikke parat til at starte på en ungdomsuddannelse direkte efter 9. klasse:

Det er også en af grundene til, at jeg tog 10., fordi jeg tænkte, hvis jeg kommer direkte fra 9. af og skal op på et gymnasium, jeg holder ikke til det. Så røg jeg ned i 10. alligevel, så... men altså jeg tænker sådan, at... det [gymnasiet] er ligesom her [10. klasse] på en måde. Dog har jeg den forestilling om, at lærerne dernede de er lidt mere strikse, fordi der gælder det bare om at komme til tiden og aflevere sine ting og holde styr på sine ting. Hernede der er det, ligesom min fætter sagde det, det er lidt sløset. (...) Jeg valgte 10. fordi, det var et håb om at blive glad igen. Fra at jeg ligesom faldt ned, hvis man kan sige det sådan, altså mentalt følte jeg, at jeg faldt ned og tabte hovedet.

(Niklas, 10. klasse)

Niklas beskriver, at han startede i 10. klasse, fordi han ikke ville kunne holde til en gymnasial uddannelse, som han forbinder med strikse regler og mange afleveringer. Samtidig følte Niklas, at han var klar til, at der skulle ske noget nyt, et nyt kapitel i livet, som forhåbentlig kunne hjælpe ham til at blive glad og falde til ro. Dette nye kapitel beskriver Niklas som 10. klasse.

Da Niklas skal beskrive, hvad der har haft allerstørst betydning for valget af 10. klasse, siger han: "Det var nok følelsen af, at hvis jeg ikke gjorde det, så ville jeg sidde som min mor, og det er nok mit værste mareridt, hvis man kan sige det sådan." Niklas forklarer, at hans mor er arbejdsløs og har haft lange

perioder med depressioner, hvilket er en situation, Niklas frygter selv at ende i. Når han beskriver motivationen bag valget om at gå på hhx, trækker Niklas også paralleller til sine forældres situationer og beskriver et ønske om at leve et andet liv.

En lærer vendte op og ned på fremtidsplanerne

I 10. klasse møder Niklas læreren Susanne, der får stor betydning for Niklas' tanker om fremtiden. Da Niklas skal formulere, hvad hans primære motivation for at vælge en gymnasial uddannelse er, siger han prompte: "Det var Susanne. Hun samlede mig op, det er så fantastisk, og jeg vil altid være taknemmelig for, at Susanne hjalp mig der." Nu har Niklas en fornyet tro på sine faglige evner og har stort set planlagt sin uddannelsesmæssige fremtid:

Efter 10., der skal jeg på hhx, handelsgymnasium, fordi Susanne fik vist mig, at jeg var god nok til det. (...) Hun har holdt mig i ørerne ligesom, og så fik jeg skrevet mig ind til at søge ind på hhx, og nu er jeg blevet optaget på hhx. Så...

(Niklas, 10. klasse)

Niklas er meget taknemmelig for lærerens støtte og vedholdenhed. Takket være hende ser Niklas meget lysere på fremtiden og sine egne evner. En forskel var desuden, at alle startede på en frisk i 10. klasse – alle var "nye" elever – hvilket har været med til, at Niklas har følt sig tilpas. Dette er i modsætning til de forskellige skoleskift, Niklas har været igennem i folkeskolen, hvor kun Niklas var den nye elev i klassen.

"Det er en møgsvær beslutning"

Niklas har stort set planlagt sin fremtid – han skal på hhx, derefter tage en bachelor og så bygge oven på med to år på jura. Det giver en vis tryghed for Niklas at vide, at han har styr på, hvad han skal i fremtiden. Men vejen til at træffe et valg om ungdomsuddannelse har ikke været let. Niklas har haft flere søvnløse nætter på grund af valget og ansøgningsprocessen:

(...) jeg har endda haft et par sygedage, hvor jeg ikke har kunnet sove om aftenen, fordi jeg har ligget og tænkt over det [valg af ungdomsuddannelse]. Men så da jeg endelig fik skrevet under, den der ansøgning, der hvor jeg endelig fik sendt det afsted til hhx der, der følte jeg mig klar, og der følte jeg mig stolt over, at jeg tog det valg. (...) Det er en møgsvær beslutning, fordi vi er altså stadig unge, vi er teenagere, du, det dur ikke med sådan noget, hvor vi skal tage store valg, fordi... altså selvfølgelig, man skal jo vide det på et eller andet tidspunkt, man kan jo ikke bare vente, til man er 21, hvor man er fuldvoksen, eller hvad fanden man siger. Det er altså, jeg kan godt se, vi skal lære det tidligt, men jeg synes bare det er den værste alder at bede os om at gøre det i. Fordi vi er i puberteten, vi tager bare, hvad der virker nemmest, og så kommer vi til at fortryde det senere hen.

(Niklas, 10. klasse)

Niklas beskriver, at valget af en ungdomsuddannelse er en meget svær beslutning, der kun bliver sværere af at være teenager, hvor der i forvejen sker mange nye ting. Uddannelsesvalget har medført flere søvnløse nætter, og er en kilde til pres og bekymring. Efter Niklas er blevet optaget på hhx, forsøger han dog at lægge låg på sine tanker om fremtiden, og i stedet se frem til studiestart på hhx efter sommerferien og fokusere på at afslutte sin 10. klasse.

4 Fremgangsmåde: Et narrativt afsæt

I det følgende præsenteres kort den metode, der er anvendt i undersøgelsen, der overordnet består af to dele:

1. Indledende runde med fire forskellige fokusgruppeinterviews udført med unge fra et alment gymnasium, en erhvervsuddannelse, en 8. klasse og en 6. klasse.
2. 40 individuelle interviews med elever fordelt på henholdsvis gymnasier og erhvervsuddannelser samt 8., 9. og 10. klasse.

Da første del havde til formål at kvalificere undersøgelsens anden del, vil denne kun kort blive nævnt i det følgende³, hvorefter fokus vil være på anden del.

4.1 Fokusgruppeinterviews

I forbindelse med undersøgelsen udførte vi indledningsvist fire forskellige fokusgruppeinterviews med unge fra; 1.g stx; GF1+2 eud; 8. og 6. klasse fra en folkeskole. Disse interviews indeholdt flere forskellige faser, der tilsammen havde til hensigt at sikre, at deltagerne nåede omkring de overvejelser, de gjorde/gør sig om deres uddannelsesvalg og fik beskrevet nogle af de forskellige elementer og vejledningsindsatser, der havde haft indflydelse herpå. Her opnåede vi indblik i nogle af de tematikker og forestillinger i relation til uddannelsesvalget, som gik igen både blandt informanterne og på tværs af uddannelserne. Interviewet af eleverne i 6. klasse havde til formål at afdække, hvorvidt det ville være relevant at udføre individuelle interviews med denne aldersgruppe. Det viste sig ikke at være relevant, da de endnu ikke havde en bestemt orientering mod et uddannelsesvalg, fordi det lå for langt ude i fremtiden til, at de havde forholdt sig mere konkret hertil. Overordnet set var der en del af de elementer, der kom til udtryk igennem fokusgruppeinterviewene, som også gik igen i de 40 individuelle interviews, hvis tilblivelse uddybes i det følgende.

4.2 Individuelle interviews – den narrative metode

I interviewsituationen har vi ladet os inspirere af den narrative metode, da denne muliggør et udgangspunkt i informanternes egne fortællinger om deres uddannelsesvalg. I det narrative interview bliver uddannelsesvalget forstået som en tidlig proces, hvilket kan siges at have udgjort rammen for de unges fortællinger. På baggrund heraf indledtes interviewene ved at give informanterne et par minutter til at udfylde en tidslinje og en boks med overvejelser over deres valg, som selve interviewene efterfølgende tog udgangspunkt i. Hertil skal det dog nævnes, at metoden ikke er fulgt helt stringent grundet undersøgelsens formål, som blandt andet indebærer en afsøgning af vejledningsindsatser, hvorfor vi i visse tilfælde var nødt til at føre fortællingen i en retning, som fortælleren ikke nødvendigvis selv var gået.

---

³ Ønskes yderligere indsigt i fokusgruppeinterviewene og disses opbygning, kontakt da Julie Schneekloth Friis Nielsen fra Ungdomsbureauet på julie@ungdomsbureauet.dk.

Det narrative interview kan opdeles i tre faser:

1. Introduktionsfasen: Den narrative kontrakt, hvor interviewer sætter informanten ind i formålet med interviewet og undersøgelsen
2. Anslagsfortællingen: Informanten fortæller frit (ud fra introduktionen)
3. Efterspørgesfasen: Her har interviewer mulighed for at spørge uddybende ind til fortællingen⁴

Hvert interview indledes således med en introduktion til formålet med undersøgelsen, dernæst udfyldes tidslinjen, hvorefter diktafonen tændes, og interviewet går i gang.⁵ I den narrative metode er informanten eksperten, og intervieweren tilhører, hvilket er en pointe, der understreges i introduktionsfasen.

Det er vigtigt i denne sammenhæng at påpege, at fortællingen er en historie, der produceres i dét øjeblik, interviewet finder sted – det er altså en situeret fortælling, som er afhængig af den specifikke kontekst (Hutters, 2004). Det er hermed heller ikke muligt at skabe et repræsentativt billede med denne metodiske tilgang til undersøgelsesfeltet, hvilket heller ikke er formålet med undersøgelsen. Empirien skal forstås som udtryk for 40 individuelle, situerede fortællinger, hvor vi med denne rapport forsøger at af-dække de elementer, de unge selv har tillagt størst betydning i fortællingen om ungdomsuddannelses-valget – med undtagelse af vejledningsindsatserne, der er fremhævet grundet undersøgelsens fokus herpå.

---

⁴ Altheit 1993 i Hutters, C. (2004). Mellem lyst og nødvendighed - en analyse af unges valg af videregående uddannelse. Roskilde: Roskilde Universitet

⁵ Såfremt det ønskes, kan introduktionen og tidslinjeskabelonen eftersendes.

4.3 Informanter

Empirien, som denne rapport er udarbejdet på baggrund af, er produceret igennem 40 individuelle interviews, hvor fordelingen af informanter ser således ud:

Erhvervsuddannelser (GF2)	Antal informanter
Teknologi, byggeri og transport	4
Kontor, handel og forretningsservice	3
Sundhed, omsorg og pædagogik	3
Fødevarer, jordbrug og oplevelser	1
Eux ⁶ (tømrer)	2
<i>I alt</i>	<i>13</i>
Gymnasiale uddannelser (1.g)	Antal informanter
Stx	8
Hhx	3
Htx	2
Hf	1
<i>I alt</i>	<i>14</i>
Grundskoler (kun folkeskoler)	Antal informanter
8. klasse	3
9. klasse	7
10. klasse	3
<i>I alt</i>	<i>13</i>
Total	40

Vi ønskede en nogenlunde ligelig fordeling i antallet af interviews på henholdsvis gymnasierne, erhvervsuddannelserne og grundskolerne. Derudover er fordelingen af antal interviews på de enkelte uddannelsesretninger baseret på den procentvise ansøgning til disse, som det så ud i skoleåret 16/17. Vi har så vidt muligt søgt at interviewe informanter, der på interviewtidspunktet maksimalt var fyldt 18 år⁷, da ungdomsuddannelsesvalget ikke skulle ligge dem alt for fjært. Dette lykkedes med undtagelse af tre ud af de 13 interviewede på erhvervsuddannelserne, som var fyldt henholdsvis 19 og 20 år, hvilket kan tilskrives det forhold, at unge, der starter på erhvervsuddannelserne, i gennemsnit er ældre end dem, der søger de gymnasiale uddannelser. Derudover er minimum to interviews udført i hver region grundet ønsket om en geografisk spredning i materialet.

---

⁶ Eux'en er en gymnasial erhvervsuddannelse, men er blevet placeret under kategorien "Erhvervsuddannelse", da det igennem interviewene er tydeligt, at de unge selv betragter den som en sådan.

⁷ Ved individuelle interviews, hvor informanten har været under 18 år, er indhentet en skriftlig samtykkeerklæring fra forældrene.

Litteratur

Hutters, C. (2004). Mellem lyst og nødvendighed - en analyse af unges valg af videregående uddannelse. Roskilde: Roskilde Universitet

Pless, M. (2009). *Udsatte unge på vej i Uddannelsessystemet*. Hentet 10.07.2017 på:
<http://www.cefu.dk/emner/forskning-publikationer/alle-publikationer/udsatte-unge-paa-vej-i-uddannelsessystemet-phdafhandling.aspx>